

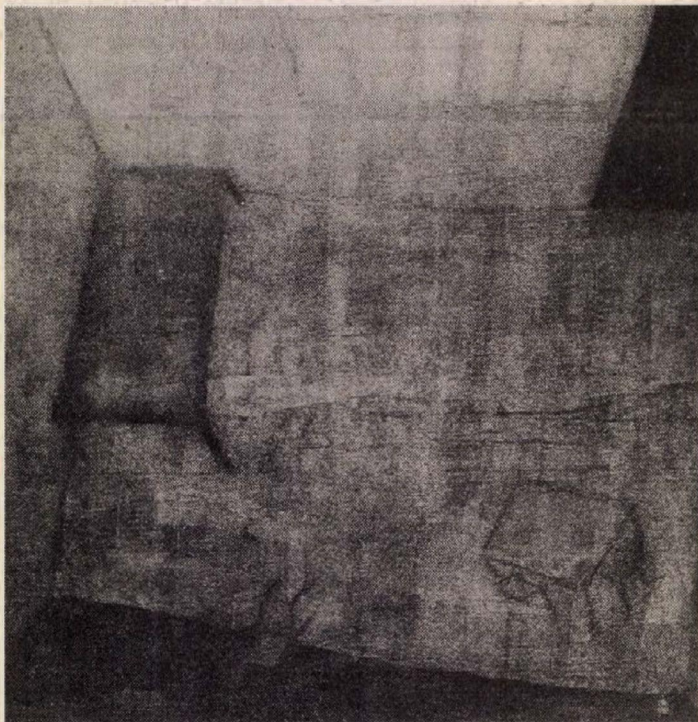
Atelié-kérdések

Váli Dezső kiállítása az Ernst Múzeumban

Évtizede, a stúdiókiállítások körüli izgatottságok kellős közepén, Váli Dezső egy halom képtöröredéket dobott a bemutatóterembe, írásban szólítván fel a kritikusokat, hogy ki-ki állítson össze kedvére való művet a fragmentumokból. A képdarabok szépen megmunkáltak, a felszólítások névre (monogramra) szólóak voltak, mintegy jelezvén, hogy a fiatal művészeknek végképp elégük van tiltásokból, direktívákból és a művészeti köztöködések kiszámíthatatlanságából. *Atelié*-humor volt ez a javából, nagyon sokan tudták, hogy a monogramok kit fednek, azt is, kiket nem fednek, s mindnyájan értették, hogy egy generációnak a hetvenes évek művészetpolitikájával van baja. Arra a csíny pillanatában nem gondoltunk, amit pedig előtte is, utána is tudtunk, le is írtunk, hogy a hetvenes évek fiataljai a hivatalok hazai világán túl az igazi világgal s a világ művészetével is konfliktusos, ingerült és feszült viszonyba keveredtek. Hogy a fragmentumokat senki másnak, Váli Dezsőnek kell majd csereszene összeraknia.

Váli azóta többször elvégezte a munkáját, műfajokat, műformákat és korszakokat komponált egybe magának, s az előzményekre épp azért értelmes emlékeztetni, mert az *Ernst Múzeumban* most látványzó egységes és hiteles műeremiklusának látszólag nincsen köze az előzményekhez. A kihívásokat, azokat a mind agresszívebb útmutatókat és mind zavarbaejtőbb alternatívátömeget, amelyeket a hivatalnál nagyobb erők otttak rá a most negyven köztüliek generációjára, ő sem kerülte meg és hagyta észrevétlen. S ha nehéz volt — mert nehéz volt — a hetvenes években fiatal művészek és a nyolcvanas évtizedben dolgát tudónak lenni, önmaga megőrzésében bizonyára segítette és kötelezte etikáján kívül a sokoldalúsága: a fotó, az értekező próza és a képregény, a seregnyi pályakanyar és átmeneti pályaelhagyás.

Váli Dezső most, három éve műtermet fest, majdnem üres műteremből, kötelezően zegényes motívummaradékokkal és tudatosan csupaszközöttárral. Az esetleges pél-

damesterek és kortársi hatások felsorolásától eltekinthetünk, részint azért, mert a hatáslemezést elvégezte maga Váli írásos öninterpretációiban, részint azért, mert ezen a kiállításon nincsen az aktusnak jelentősége. A kiállítás, mint említettem, egységes és hiteles. Ugyancsak mellőzendő a felettébb takerékos téma, a műterem mint tárgy áttekintése Rembrandt-tól napjainkig. Mert a festő stúdiója valóban volt a művészetek történetében a mesterség műhelye, képek kereskedelmi kirakata és a magányos géniusz szanktuáriuma (egyéb funkcióira most nem térve ki) — de ennek tudása az Ernst Múzeumban megint csak felesleges. Válinak a műterem csupasz, ámde gyanús felületű falak és általában szembevilágító, mégis csak furcsán derengő ablakok doboza, amelyben mindig egy bizonytalan szék, többnyire egy törekeny fekvőhely és csak meglehetősen ritkán egy festőállvány magányoskodik. Ehhez képest feltűnően gyakran tűnik fel egy falhoz támasztott hengeres (lécszerű?) forma, amelyet ki-ki világképe és társadalmi közérzete szerint értelmezhet összetekert vászonképnek vagy ottfelejtett husángnak.

A figuratív Váli ugyanis mind színeiben, mind a plasztikus megformálásban óvatosan finom és bizonytalan, azaz szándékosan zavarba ejtő és kétértelmű. Aktuális közéleti kincsszóval élve: *csúsztat*. Pőre, üres műterem első találkozásra maga az egzisztenciális szomorúság, huszonkét műteremképe pedig — egy légtérben, egyazon mérteszter méteres léptékben és azonos fekete keretben — első látásra ugyancsak maga a csüggesztő monotonía. További helyben tartózkodás esetén először az egyhangúság felületi benyomása oszlik el. Már csak azért is, mert a felettébb óvatos színkála felettébb változatos, rafinált és gazdag. A csupa beborult kólorit határai között a fáradtan derengő, kevert, horzsolat és tompa vörös műterem fájdalomosan eleven léttér lesz, s benne a mélyebb árnyalattól, noha szakadozott és befeljezetlen képerket vérrögös. A feketével elkomorított zöld még így is, sőt talán csak így fluoreszkál vészjóslóan, s lidérces labirintusokba nyílik. A rosszkedvszínű alapokra felrakott komposz-szíros feketék több táblán is már-már zolai *tethellyé* változtatják a stúdiót. Csoda-e, ha mellettük a fehér ezüstösen felragyogó-

vá, de még az egyenletesen és fényesen festett csukaszürke műterem is vigasztalóvá válik?

Csúszik a perspektíva is. Váli óvatosan formál meg majdnemrészleteket és hám-lóan visz fel talánárnyalókat, így megengedheti magának a távlatlani ríogatást. Több, felülről ábrázolt műterme óhatatlanul börtönperspektívába záródik, de ezt a fájdalmas szigort a legváratlanabb pillanatban — és szinte észrevétlenül — emeli az embertekintet magasságába. Dikója, isten tudja, milyen bútortípusba sorolható fekvőhelye a négy pálcikalábával széttart, mint az egyiptomi és az óvodáskori perspektívamegoldások. Ha a színvilág komorsága vagy óvatos derűje össze nem tartaná, ha csak a statikán múlana, fekvőhely, szék, festőállvány magától szét is esne.

Befejezhetjük, már ennyi is elegendő lenne a kritikusi csattanóhoz. Váli egy jelzős szerkezetbe nehezen fogható, de igen egyértelmű világérzést, helyzetet, s ezen belül végtelen sok inzultust, drámát és némi óvatos harmóniát fest meg. Tehát korántsem *atelié*-problémákat. Következésképp Váli mai munkásságában a műterem — ugye — csak ürügy, a műterem tehát elhanyagolható.

Csakhogy a kritikusi elmés-ségek iránti fenntartásokon kívül óvatosságra int a makacsság, amely csak e teremben huszonkétszer nyilvánul meg. Váli műtermet akar festeni. Csak műtermet, s ennek feltételezhetően van valami, óvatosan kezelendő, nehezen értékesíthető, de logikus jelentősége. Abban a világban, amelyben a művészetek immár évtizedek óta oly agresszív tudatossággal lökik el maguktól az artisztikumot, s markolják fel a valóság natúr darabjait, s abban a szűkebb világban, amely mind kevésbé artisztikumhoz illő kézzel közelít a művészet felé, sőt fityül az artisztikumra, művészetre, ennek a tárgyválasztásnak akkor is jelentése van, ha senki nem számít neki ilyen jelentést. Ez a jelentés pedig, láttuk, a *végletekig árnyalt és sokágú*.

Az élet betört a műterembe? Ilyen durván korántsem igaz. De ha ragaszkodunk az energikus hajdani közhelyhez: az élet betört a műterembe, és lelketlenül kifosztotta. Majd ott hagyta az ürességet és egy gyanús husángot.

Rózsa Gyula